

Н.В. ЗАРУБЄЄВА,
О.В. ГУРНАК, к.е.н.,
Донецький національний технічний університет

ОЦІНКА ВПЛИВУ НЕГАТИВНИХ ФАКТОРІВ НА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ КОКСОХІМІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Антикризове фінансове управління підприємством є дуже актуальним питанням на кожному етапі розвитку економіки. Системна фінансово-економічна криза, яка охопила майже всі галузі, особливо такі як будівельна, металургійна, добувна, машинобудівна, потребують особливої уваги менеджерів щодо впровадження антикризових заходів. Але не тільки в умовах загальної кризи треба здійснювати антикризове управління підприємством. Річ у тому, що за будь яких зовнішніх умов підприємство може опинитися у кризовому стані. За даними Департаменту з питань банкрутства в Україні тільки протягом перших трьох кварталів 2008 року було порушено 8806 справ про банкрутство, а загальна кількість підприємств, які перебувають в процедурі банкрутства, складає 14559. Це свідчить про те, що кожне підприємство на певному етапі розвитку може опинитися в кризовому становищі. Передбачити цю можливість є однією з функцій менеджера. Російській вчений Е.М. Коротков визначає антикризове управління як управління, в якому визначеним чином передбачається небезпека кризи, аналіз її симптомів, мір по зменшенню негативних наслідків кризи і використання її факторів для подальшого розвитку [1, с.128]. У свою чергу І.О. Бланк визначає основні етапи антикризового управління підприємством – моніторинг фінансового стану та виявлення кризи; ідентифікація параметрів кризи; дослідження факторів виникнення кризи; оцінка можливостей подолання кризи; розробка та впровадження антикризових заходів; контроль [2, с.672 – 678]. Отже, визначення факторів фінансової кризи є однією зі складових антикризового управління підприємством.

Вивченню факторів фінансової кризи приділив увагу з Е.М. Коротков[1], який розподіляє фактори кризи та їх причини,

але не наводить їх класифікації. А.М. Поддєрьогін[7] виділяє екзогенні та ендогенні фактори кризи підприємства та наводить їх перелік. Більшість вчених та дослідників, які займаються проблемами антикризового управління, погоджуються з тим, що фактори кризи на підприємстві поділяються на зовнішні та внутрішні. Вони наводять їх перелік, але не здійснюють кількісну оцінку їх впливу на діяльність підприємства.

Існує типовий перелік негативних факторів впливу на діяльність підприємства, який до недавнього часу використовував Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку для аналізу діяльності окремих підприємств. Це політичні, фінансово-економічні, виробничо-технологічні, соціальні та екологічні чинники. Цей перелік досить повно охоплює та відображає існуючі ризики діяльності промислового підприємства, які називають більшість дослідників, які займаються проблемою антикризового управління підприємством, тому вважаємо, що подальша обробка цієї інформації надасть можливість отримати корисні результати. В тому вигляді, в якому існує ця інформація, зараз її використання для аналізу дуже обмежено. Це пов'язане насамперед з тим, що не існує дієвих аналітичних інструментів обробки даних. Тому здалося, що така форма звітності є зайвою і вона була виключена з переліку обов'язкових документів, що надаються до агентства. На наш погляд, надання звітності відносно факторів впливу на діяльність окремого підприємства повинне здійснюватися і далі, але потрібно розробити інструменти обробки даних, з допомогою яких можна ефективно здійснювати один з етапів антикризового управління – дослідження факторів виникнення кризи.

Основним об'єктом дослідження цієї статті є фактори впливу на діяльність кок-

© Н.В. Зарубєєва, О.В. Гурнак, 2008

сохімічних підприємств України. Ціллю є визначення ступеню впливу окремих чинників на діяльність підприємства на основі бальної оцінки, виділення з них найбільш впливових та окреслення тих, які потребують найбільшої уваги з боку керівництва. Це дозволить особам, які зацікавлені в безкризовому розвитку підприємства, а саме власникам бізнесу, інвесторам, кредиторам, менеджерам підприємства, потенційним покупцям, громадським та державним організаціям, отримати корисну інформа-

цію стосовно підприємств, що знаходяться в колі їхньої уваги.

Згідно з інформацією, яку в обов'язковому порядку надають відкриті акціонерні товариства Агентству з розвитку інфраструктури фондового ринку України (таблиця 1), основні фактори, які впливають на діяльність підприємства, поділяються на 5 груп. Це політичні, фінансово-економічні, виробничо-технологічні, соціальні та екологічні фактори.

Таблиця 1

Основні фактори, що впливають на діяльність емітента (ВАТ "Дніпродзержинський коксохімічний завод" 2006 рік)*

Група факторів	Опис проблем	Ступінь впливу на діяльність емітента			Які зміни, що прогнозуються, мають вплинути на підприємство
		незначний вплив	середній вплив	значний вплив	
Політичні	нестабільність податкового законодавства			X	посилення податкового тиску
Фінансово-економічні	висока конкуренція на внутрішньому ринку, зростання цін на сировину, матеріали та обладнання			X	обмежений рівень реалізації продукції, зменшення прибутку внаслідок збільшення затратної частини у собівартості продукції
Виробничо-технологічні	старіння основних фондів підприємства		X		збільшення затрат на ремонти обладнання
Соціальні	проблеми з питань забезпечення виробництва кваліфікованими кадрами	X			збільшення затрат на підготовку кадрів основних спеціальностей
Екологічні	необхідність зменшення викидів шкідливих речовин в повітря, посилення вимог з боку природоохоронних установ		X		Збільшення витрат на придбання сировини з низьким змістом сірки з Російської Федерації

*Обов'язкова форма звітності, яка надається Агентству з розвитку інфраструктури фондового ринку України. Офіційний сайт smida.gov.ua – Система розкриття інформації на фондовому ринку України.

В щорічній звітності підприємства оцінюють лише ті фактори, які негативно впливають на їх діяльність та можуть викликати розвиток кризових явищ. Аналіз здійснювалося за даними 10 коксохімічних підприємств, а саме ВАТ «Авдіївський коксохімічний завод», ВАТ «Баглійкокс», ВАТ «Дніпрококс», ВАТ «Донецькокс», ВАТ «Єнакіївський коксохімічний завод»,

ВАТ «Ясинівський коксохімічний завод», ВАТ «Алчевський коксохімічний завод», ВАТ «Дніпродзержинський коксохімічний завод», ВАТ «Запоріжкокс» та ВАТ «Макіївський коксохімічний завод». Приклад щорічної звітності відносно основних факторів впливу на діяльність емітенту цінних паперів наведено у таблиці 1. Окрім оцінки ступеня впливу кожне підприємство нада-

вало ще й розшифровку, які саме складові цього фактору можуть викликати негативні явища та яким чином можна цього позбутися. Нами було зібрано та систематизовано інформацію за період 5 років.

Далі пропонуємо кожному з критеріїв присвоїти бали: «незначний вплив» – 1 бал; «середній вплив» – 2 бали; «значний вплив» – 3 бали. Дані всіх підприємств за кожний рік, по кожній групі факторів зве-

дено в загальну аналітичну таблицю. За кожний рік, по кожній групі факторів, на основі даних всіх коксохімічних підприємств, звітність яких була проаналізована, порашована сума балів. Приклад розрахунку за фінансово-економічним фактором за 2006 рік наведено у таблиці 2. Таким же чином були розраховані всі інші оцінки типових факторів. Результати розрахунку наведено у таблиці 3.

Таблиця 2

Бальна оцінка фінансово-економічних факторів негативного впливу на діяльність коксохімічних підприємств України у 2006 році

Підприємство	Незначний вплив	Середній вплив	Значний вплив
ВАТ "Авдіївський коксохімічний завод"			3
ВАТ «Баглійкокс»			3
ВАТ "Дніпродзержинський коксохімічний завод"			3
ВАТ "Дніпрококс"			3
ВАТ "Донецьккокс"			3
ВАТ «Єнакіївський коксохімічний завод"			3
ВАТ «Запорожкокс»		2	
Сума	20		

Таблиця 3

Динаміка бальної оцінки типових негативних факторів впливу на діяльність коксохімічних підприємств України у 2002 – 2006 роках

Фактори	Рік					Діапазон коливань ступеня впливу
	2002	2003	2004	2005	2006	
Політичні	12	17	23	21	17	11
Фінансово-економічні	19	25	29	30	20	11
Виробничо-технологічні	21	28	30	31	26	10
Соціальні	11	12	13	14	10	4
Екологічні	15	16	22	23	15	8
Загальна сума впливу	78	98	117	119	88	41

Найбільш впливовими з факторів впливу є фінансово-економічні та виробничо-технологічні. Їх вплив майже у два рази вищий за вплив соціального фактору, якій є останнім за ступенем впливу. Екологічні та політичні фактори мають приблизно однаковий ступень впливу на діяльність коксохімічних підприємств.

Діапазон коливань ступеня впливу найбільший для політичних і фінансово-економічних факторів. Він складає 11 балів. Трохи менший діапазон для виробничо-технологічних факторів – 10 балів, екологічних – 8 балів, і найменший діапазон коливань для факторів, які меншою мірою впливають на діяльність коксохімічних

підприємств (соціальних) складає 4 бала. На рисунку 1 наведено динаміку ступеня впливу окремих факторів на діяльність підприємства. Чітко просліджується зріст їх впливу протягом 2003 – 2005 років. Але вже в 2006 наявний спад практично до рівня 2002 року.

Взагалі, підприємства протягом п'яти років по різному оцінюють ступень впливу зовнішніх факторів на діяльність підприємства. Так у 2005 році залежність коксохімічного підприємства від ряду факторів вважалась найбільшою. Але вже у 2006 році ця залежність вважалась аж на 31 бал меншою. Окремі підприємства (наприклад Авдіївський коксохімічний завод) вплив

зовнішніх факторів на діяльність зовсім заперечують. Це пов'язано з відносною стабільністю, яка існувала в економіці України протягом 2006 року на фоні мін-

ливої політичної ситуації. Однак така позиція українських коксохімічних підприємств не відповідає дійсності.

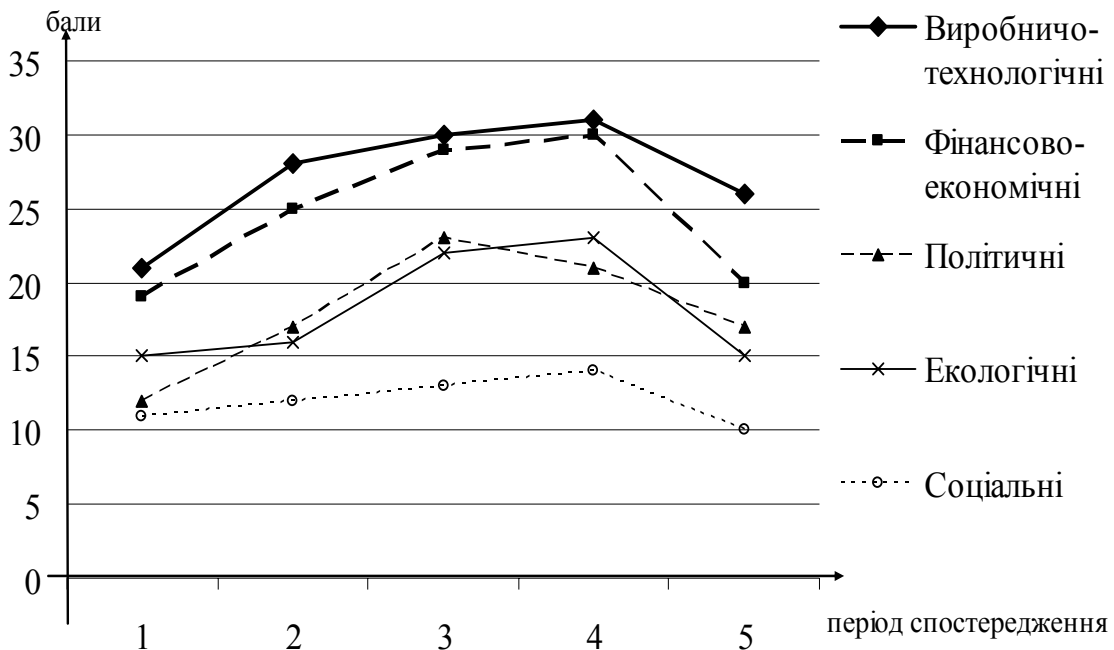

Рис. 1 Динаміка впливу факторів на діяльність коксохімічних підприємств у 2002 – 2006 роках

Розгляд структури негативних факторів впливу дозволяє здійснити ще більш глибокий аналіз. Коливання структури факторів впливу є досить незначним. Це свідчить про те, що протягом тривалого часу саме фінансово-економічні та виробничо-технологічні фактори здійснюють найбільший вплив. Дуже показовим є й те, що їх сумарний вплив складає більше 50% від загального негативного впливу. Це ще раз підтверджує, що саме цим двом факторам потрібно приділити увагу у першу чергу з боку менеджерів підприємств та держави.

Вирішення питань щодо усунення цих недоліків, або зменшення їх впливу є першочерговою задачею менеджменту на підприємстві та керівництва держави. Окремі питання можливо вирішити впровадженням заходів на рівні підприємства, інші потребують ефективних рішень на загальнодержавному рівні. Але у будь-якому разі чітке уявлення загальної картини загроз для діяльності господарюючого

суб'єкта дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо антикризового управління.

Таким чином у статті вирішені наступні питання:

1. Доведено, що визначення факторів негативного впливу на діяльність підприємства є одним з важливих етапів антикризового управління.

2. Визначено перелік груп факторів, використання яких є обґрунтованим для оцінки їх негативного впливу на діяльність підприємства. Доведено, що загальна форма звітності, яку в обов'язковому порядку надають підприємства акціонерної форми власності до Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, відповідає цьому переліку, та може бути використана для оцінки факторів можливої кризи на підприємстві.

3. Запропоновано для оцінки впливу факторів використання бального методу. Бали присвоєно авторами цієї статті на основі ступеня впливу, який підприємства

оцінюють як «незначний вплив», «середній вплив» та «значний вплив».

Таблиця 4

Структура типових негативних факторів впливу на діяльність коксохімічних підприємств України та темпи змінювання у 2002 – 2006 роках

Фактори	Структура впливу негативних факторів, %					Ланцюгові темпи змінювання структури впливу негативних факторів, %			
	2002	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006
Політичні	15,4	17,3	19,7	17,6	19,3	1,9	2,4	-2,1	1,7
Фінансово-економічні	24,4	25,5	24,8	25,2	22,7	1,1	-0,7	0,4	-2,5
Виробничо-технологічні	26,9	28,6	25,6	26,1	29,5	1,7	-3	0,5	3,4
Соціальні	14,1	12,2	11,1	11,8	11,4	-1,9	-1,1	0,7	-0,4
Екологічні	19,2	16,3	18,8	19,3	17,0	-2,9	2,5	0,5	-2,3

4. Систематизовано та оброблено бальні оцінки, визначені найбільш впливові групи негативних факторів, якими є фінансово-економічні та виробничо-технологічні. Вплив цих двох груп складає більше 50%. Тобто саме ці дві групи факторів потребують найбільшої уваги з боку менеджерів для попередження опилення підприємства в кризовому становищі.

Результати дослідження можуть бути корисні для власників підприємства, які вирішують подальшу долю бізнесу в залежності від власних цілей, інвесторам, які вкладають свій капітал з певною часткою ризику, кредиторам, які надають підприємству позику та зацікавлені в її поверненні, менеджерам, які зацікавлені в успішній діяльності підприємства для збереження власної вакансії та високого рівня заробітної плати, громадські та державні організації, оскільки від стабільного функціонування окремих підприємств залежить соціально-економічний розвиток регіону.

Література

1. Антикризисное управление. Под ред. Э.М. Короткова. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 432с.

2003. – 432с.

2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.

3. Терещенко О.О. Антикризисное финансовое управление на предприятии: Монография. – К.: КНЕУ, 2004. – 268 с.

4. Гончарук А.Ю. Антикризисное управление и трансформация производственных систем: методология и практика/ А.Ю. Гончарук. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2006. – 287с.

5. Брінь П.В. Зменшення загрози кризи підприємства як об'єкта інституту корпоративних відносин// Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. Випуск 103-4. – Донецьк, 2006.

6. Мітюков І.О., Александров В.Т., Ворона О.І., Недбаєва С.М. Фінансові послуги України: Енциклопедичний довідник. Т.5. – Київ: Укрбланквідав, 2001. – 890 с.

7. Фінанси підприємств. Керівник авт. кол.і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.

Статья поступила в редакцию 19.11.2008